

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

גדרי רשות היחיד ורשות הרבים

(ו' א') ת"ר: ארבע רשויות לשבת: רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור.

ואיזו היא רשות היחיד? חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה (טפחים על ארבעה טפחים). וכן גדר שהוא גבוה עשרה, ורחב ארבעה. זו היא רשות היחיד גמורה.

ואיזו היא רשות הרבים? סרטיא (דרך בין-עירונית), ופלטיא גדולה (מקום שוק), ומבואות (רחובות רחבים ט"ז אמה) המפולשין (פתוחים משני ראשיהם לפלטיא), זו היא רשות הרבים גמורה.

(ו' ב') (ומקשה) ולחשוב נמי מדבר, דהא **תניא**: איזו היא רשות הרבים? סרטיא ופלטיא גדולה ומבואות המפולשין והמדבר!

אמר אביי: לא קשיא, כאן בזמן שישאל שרויין במדבר, כאן בזמן הזה.

(המשך הברייתא:) אין מוציאין מרשות היחיד זו לרשות הרבים זו, ואין מכניסין מרשות הרבים זו לרשות היחיד זו, ואם הוציא והכניס - בשוגג, חייב חטאת. במזיד, ענוש כרת ונסקל.

גרסינן להלן פרק הזורק (צ"ח א'):

אמר רב שמואל בר יהודה אמר רב אבא אמר רב הונא אמר רב: המעביר ד' אמות ברשות הרבים מקורה, פטור. לפי שאינו דומה לדגלי מדבר.

ותו אמרינן התם (צ"ט א'), דדרך רה"ר, שש עשרה אמה. וגמרינן לה נמי מדגלי מדבר.

אמרינן לקמן (ז' ב') דאין רשות הרבים למעלה מעשרה, **דתנן** (ק' א') הזורק ארבע אמות בכותל, למעלה מעשרה טפחים, כזורק באויר. למטה מעשרה טפחים, כזורק בארץ.

שיטות הראשונים

תנאי רשות הרבים: פירש רש"י, רשות הרבים ט"ז אמה, ועיר שמצויים בה ס' רבוא. וכן נראה מדברי **תוספות**¹ ורא"ש² דבעינן ס' ריבוא בוקעין בו. וכן דעת רב שר שלום גאון, בה"ג, גאונים, העיתים, אור זרוע, ספר התרומה, הרוקח, סמ"ג, מהר"ם מרוטנבורג, וסמ"ק. ודעת רבינו תם, רמב"ן, רשב"א, והגהות מרדכי, שאין צריך ס' ריבוא. וכן הרמב"ם לא הזכיר תנאי זה. וגם הר"ן כתב דלא מחוורא האי סברא³. והשו"ע⁴ סתם כרמב"ם. ובשם ויש אומרים כתב כרש"י והגאונים.

1. על שאלת הגמרא וליחשוב נמי מדבר, וכו' ותירוצה, כאן בזמן שישאל שרויין במדבר, כאן בזמן הזה, כתבו תוספות (ו' ב', ד"ה כאן): משמע קצת דאניה רשות הרבים אא"כ מצויים שם ששים ריבוא כמו במדבר.

2. בפרק אין צדין (ביצה פ"ג סי' ב) כתב שאין לחוש שמא הביאו הגוי דרך רשות הרבים, דלא שכיח האידנא רשות הרבים דס' רבוא בוקעין בו.

3. שלא מצינו שהזכירו חכמים ברשות הרבים דבעינן שיהו עוברים שם ס' רבוא בכל יום. ואף על פי שרש"י מפרש כן בהרבה מקומות, אם איתא, אי אפשר דלא משתמיט תלמודא לאדכורי הכי בחד דוכתא. ב"י

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

האם פתחי רה"ר צריכים להיות מכוונים: כתב רש"י: ואין בה חומה, או שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש, דומה לדגלי מדבר (אבל בלאו הכי אינו רשות הרבים). וכן איתא ברמב"ן. וכתב על זה הריטב"א: והכי הוא בירושלמי (שצריך להיות מכוון), אבל לא הסכימו בזה כל המפרשים ז"ל. והשו"ע⁵ פסק כדברי רש"י.

האם צריך ששים ריבוא עוברים בכל יום: כמה ראשונים הזכירו בדבריהם דבעינן ששים ריבוא העוברים בכל יום. והשו"ע⁶ הביא דבריהם בשם יש אומרים.

תנאי רשות היחיד: דעת הרמב"ם שמן התורה מקום המוקף שלוש מחיצות אינו רשות היחיד, ומדברנן דינו כרמלית. ורק כשמוקף בארבע מחיצות הוא רשות היחיד מן התורה. וכך יוצא מגירסת רבינו חננאל (בעירובין⁷). ודעת רשב"א ורוב הראשונים שמקום שיש לו שלוש מחיצות נחשב רשות היחיד גמור מן התורה, לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכו⁸.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמה)

- א. ארבע רשיות לשבת: רשות היחיד ורשות הרבים, כרמלית (פי' רף מל לא לח ולא יבש אלא בינוני. הכא נמי לא רשות היחיד לפי שאין לו מחצות, ולא רשות הרבים שאינו דומה לדגלי מדבר, דלאו להלכות דרבים עבדא, רש"י) ומקום פטור.
- ב. איזה רשות היחיד, מקום המקף מחצות גבוהות עשרה טפחים ויש בו ד' טפחים על ד' טפחים או יותר, וכן חריץ עמק עשרה ורחב ארבעה על ארבעה. וכן תל גבוה עשרה ורחב ארבעה על ארבעה. הגה: יש אומרים דבעינן באלו ארבעה

4. או"ח שמה, ז. וכתב המשנ"ב (ס"ק כג), ולענין הלכה מדעת המחבר דכתב דעה זו רק בשם יש אומרים, משמע דלהלכה לא סבירא ליה כן. ומכל מקום אין בנו כח למחות ביד הסומכין על דעה זו, דדעה זו גם כן לא דעת יחידאה היא, וכן צדדו כמה אחרונים. וכל בעל נפש יחמיר לעצמו. וראה ביה"ל (ד"ה ויש אומרים שכל) באריכות בסוגיא זו.

מקורות - רש"י (עירובין ו' א', ד"ה רשות הרבים). גאונים (תשובת הגאונים, שערי תשובה, ס' רט). העיתים (ס' צב, וס' רז) בשם גאון. רב שר שלום (תשובותיו, ס' לד, הוצאת מוה"ק). בה"ג (הר"ד בתוספות עירובין ו' א', ד"ה כיצד, ואינו בנוסחת בה"ג שלפנינו). ר"ת (הר"ד בריטב"א, עירובין נ"ט א', על המשנה עיר של יחיד וכו'). וכתב הריטב"א שדעת רוב הגאונים כר"ת, ושכן דעת הרמב"ם. אור זרוע (הל' שבת, ס' פד; הל' עירובין, ס' קסט, וס' קסד, על מתניתין דעיר של יחיד ונעשית של רבים, נ"ט א'). רשב"א (שו"ת ח"א ס' תשכב). מהר"ם רוטנבורג (פסקי עירובין פרק ראשון פסק י, הוצ' מוה"ק, תשס"ג, עמ' ה). רמב"ן (ח' שבת נ"ז א', ד"ה ובספר התרומה; עירובין נ"ט א', ריש כיצד מעברין). וראה עוד שו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח ס' לג).

5. או"ח שמה, ז. וכתב המג"א: פירוש, שהשערים מכוונים זה כנגד זה, ויש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רשות הרבים. ובאגרות משה (או"ח ח"א ס' קמ) הסתפק בדיון זה. וכתב: ועיין בהגר"א (או"ח ס' שמ"ה ס"ק טו) שלא ציין לרש"י דף ו', אלא לרש"י עירובין דף נ"ט (ד"ה ואין לה אלא פתח אחד ולא מפולשת היא), אלמא שמפרש הגר"א שאין צריך שיהיו השערים מכוונים, אלא שיהיו שני פתחים כדי שתהיה מפולשת, אבל אף באינם מכוונים הוא רשות הרבים. עיי"ש. מקורות - רש"י (עירובין ו' א', ד"ה רשות הרבים). ריטב"א (ח' ו' א'). רמב"ן (מלחמות, עירובין כ"ב א', כתב שחייבין עליה משום רשות הרבים לפי ששעריה מכוונים זה כנגד זה).

6. או"ח שמה, ז. והמשנ"ב (ס"ק כד) שחיפש בכל הראשונים ולא נזכר כן בדבריהם. וצ"ב (דראה להלן לא מעט מקורות). מקורות - ספר העיתים (סוס"י רח). רבינו פרץ בשם רש"י (תוספותיו לעירובין, ו' א', ד"ה כיצד). ספר התרומה (כ"כ בשמו רמב"ן ור"ן). ר"ן (שבת כו א ברי"ף, ד"ה אבל קשה). רמב"ן (ח' שבת נ"ז א', ד"ה ובספר התרומה). מאירי בשם קצת חכמי צרפת (שבת נ"ז א', ד"ה וסוף הדברים). המנהיג (הל' שבת, ד"ה לא תצא, הוצ' מוה"ק עמ' קכד). סמ"ג (לאוין סה ד"ה בפרק במה, לפי חלק מהדפוסים). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב יב ח"ד). רשב"ש (שו"ת ס' תקנט).

7. עירובין י"ב ב'. ראה בהרחבה "נתיבי הלכה - עירובין", י"ב א', סוגית הכשר מבוי סתום.

8. מקורות - רמב"ם (הל' שבת יד, א). ראה מגיד משנה (יז, ט). רש"י (עירובין י"ב ב'). תוספות (עירובין ו' ב', ד"ה והאמר). ראב"ד (בהשגות, הל' שבת יז, ט; יז, לה). רא"ש (פ"ק דסוכה ס' ט). רשב"א (עבודת הקודש, בית נתיבות, שער ג, ס' א). ריטב"א (עירובין י"ב ב'). וראה דיון בשיטות הראשונים בביה"ל (שסג"א, ד"ה אסרו חכמים).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

על ארבעה הן ואלכסון, וכמו שיתבאר לקמן סי' שמ"ט (הגהות אשרי פ"ק דשבת ותוס' עירובין דף נ"א).

- ז. איזה רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקרים ואין להם חומה, ואפלו יש להם חומה אם הם מפלשים משער לשער (ואין דלתותיו נעולות בלילה) (טור) הוי רשות הרבים. ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים.
- יב. רשות הרבים אינה תופסת אלא עד עשרה, אבל למעלה מעשרה הוי מקום פטור.

גדרי כרמלית

- (ו' א') (המשך הברייתא): אבל ים ובקעה, ואיסטווינית (רחבה שלפני החנויות), והכרמלית⁹, אינה לא כרשות הרבים (שאינם להילוך הרבים) ולא כרשות היחיד (שאין להם מחיצות).
- (המשך הברייתא): ואין נושאים ונותנים בתוכה (כלומר, אין מטלטלים בהם אלא בתוך ארבע, משום שדומים לרשות הרבים, וגזרו בהם רבנן אטו רשות הרבים). ואם נשא ונתן בתוכה, פטור (מחטאת. שמן התורה, דין מקום פטור להם).
- (המשך הברייתא): ואין מוציאים מתוכה לרשות הרבים, ולא מרשות הרבים לתוכה. ואין מכניסין מרשות היחיד לתוכה ולא מתוכה לרשות היחיד. ואם הוציא והכניס, פטור.
- (המשך הברייתא): חצרות של רבים, ומבואות שאינן מפולשין (אלא סתומים) - עירבו, מותרין. לא עירבו, אסורים.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמה)

- יד. איזו היא כרמלית, מקום שאין הלוך לרבים כגון ים ובקעה ואצטונית ואצטבא (פרוש אצטונית מקום שלפני החנויות שיושבים שם הסוחרים, ואצטבא הוא מקום שמניחין עליו פרקמטיא) שלפני העמודים ברשות הרבים, והיא רחבה ארבעה וגבוהה משלשה ועד עשרה, וקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים (כגון מבואות שיש להן שלש מחצות ואין להם לחי או קורה ברביעית) (טור), ורשות הרבים שהיא מקרה, ותל שיש בו ארבעה על ארבעה ואינו גבוה עשרה, וכן חריץ שהוא ארבעה על ארבעה ואינו עמק עשרה.

מקום פטור

- (ו' א') (המשך הברייתא): אדם עומד על האסקופה⁴⁰, נוטל (חפץ) מבעל הבית ונותן לו. נוטל מעני ונותן לו. ובלבד שלא יטול מבעל הבית ונותן לעני, מעני ונותן לבעל הבית (דהיינו שלא יעבירו מרשות לרשות על ידי מקום פטור⁴¹). ואם נטל ונתן, שלושתן פטורים (שאין בזה איסור תורה).

9. כתב הרמב"ם (פיה"מ, שבת א.א.): ונקראת כרמלית, שהיא דומה לאשה אלמנה שאינה בתולה ולא אשת איש, כך רשות זו אינה רשות הרבים, ולא נשלמו בה תנאי רשות היחיד. ויהיה עיקר השם - כארמלית.
10. שאינה רחבה ארבעה טפחים, וזה מקום פטור שהוזכר למעלה, שאינו חשוב רשות לעצמו, לפי שאינו רחב ד', ובטל אצל רשות היחיד ואצל רשות הרבים.
11. דמזלזל באיסורי שבת לכתחלה לגרום הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, וגזירה דילמא אתי לאקולי ולאפוקי להדיא מרשות היחיד לרה"ר.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

דין מקום פטור בכרמלית: מקום שהוא פחות מארבעה על ארבעה, שנמצא באויר רשות הרבים, דין מקום פטור לו¹². שנינו לעיל שכרמלית תופסת רק עד עשרה, ונחלקו הראשונים לגבי דבר שרוחבו קטן מד' וגובהו קטן מ', שנמצא בכרמלית. דעת רש"י דהוי מקום פטור (ק"ו מרשות הרבים). **והר"ן** כתב בשם **אחרים**, דהוי כרמלית¹³. וכן נראה שהוא דעת **הרמב"ם**¹⁴. **והרמ"א**¹⁵ פסק בסתם כדעת **הר"ן**, ובשם יש חולקים את דעת **רש"י**.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שמה)

יט. מקום פטור הוא מקום שאין בו ד' על ד', וגובה משלשה ולמעלה עד לרקיע; או חריץ שאין בו ד' על ד' ועמק יותר משלשה. וכן המחצות הגבוהות משלשה ולמעלה ואין ביניהם ארבעה על ארבעה.
הגה: וכל זה דוקא בעומד ברשות הרבים, אבל בכרמלית אמרינן: מצא מין את מינו ונעור, ודינו ככרמלית (ר"ן פרק פיצד משתתפין והגהות מרדכי פרק ט"ו דשבת וטור ובית יוסף בשם רמב"ם). ויש חולקים ואומרים דאין חלוק בין רשות הרבים לכרמלית (רש"י ומ"מ פ"ד בשם רשב"א), אבל אם עומד ברשות היחיד לכלי עלמא דינו כרשות היחיד (בית יוסף).

12. אם אינו בתוך שלושה טפחים לקרקע, דפחות משלושה מדרס דרסי ליה רבים, ראה להלן, ח' א'. ודין עמוד תשעה ברשות הרבים ורבים מכתפים עליו, יתבאר להלן, שם.

13. דנהי דאי קאי כי האי גוונא ברשות הרבים מקום פטור הוא, בכרמלית מצא מין את מינו וניעור.

14. הרמב"ם כתב (ידו), בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפילו עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה. והקשה עליו הרשב"א (ק' א', ד"ה ר"ש) למה לא יהיה דינו כמקום פטור, כמו שכתב הרמב"ם (הל' שבת ידז), שחריץ שאין בו ארבעה על ארבעה, ועומקו משלושה עד התהום הרי הוא מקום פטור, דאטו יהיה דינו חמור (כשהוא בכרמלית) משאם היה ברשות הרבים. וכתב הב"י (שמה, יח) ואפשר שדעת הרמב"ם דבכרמלית ליכא מקום פטור משום דמצא מין את מינו. וכסברת הר"ן.

15. או"ח שמה, יט. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' שבת יב, יד, והשגות). ר"ן (ב ב ברי"ף, ד"ה כי אתא). הגהות מיימוניות (הל' שבת טו, יג, אות ד, בסופו).